

Махаева А.Ш.*

тарих ғылымдарының докторы, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Әлем тарихы кафедрасының профессоры, Алматы, Қазақстан
**ТАШКЕНТ ЖӘНЕ ОНЫҢ ТӨҢІРЕГІНДЕГІ ҚАЗАҚТАР
(СІРГЕЛІ ЖАБАЙ ТОҚСАБА ӨМІРІНЕН)**

Автор корреспондент: mahaevaa@mail.ru

Түйін: Мақалада Сіргелі Жабай батырдың өмірінен оқиғалар көрсетілді. Жабай батырдың өмір жолы, жабайтанушы зерттеушілер мәліметтеріне қарағанда, негізінен, XVIII ғасырға сәйкес келеді. Жабай батырдың туған жері де осы алқаптағы тоғыз торау керуен жолы тоғысқан Ташкенттің маңындағы Әлімтау болатын. 1728 жылдан бері қарайғы кезеңде қазақтар, соның ішінде Жабай батырдың аталары -Ұлы жүздің сіргелі руын құрайтын қазақтар, өзгелермен қатар Жоңғар шапқыншылығын бастан кешіп, Қоқан билеушілері, Ташкент уалаяты (Ташкент иелігі) басқарушылары саясатының аясына тартылып жатқан тұс болатын. 19 ғасырдың басында сіргелі руының 20 мың түтін болатын 5 бөлімі жаз айларында Түркістан, Ақмешіт, Сырдария мен Қуандарияның бойында Алакөл-Аунамаз көліне жақын жерлерде, ал қыс айларында Сарысу, Қарашық өзендерін жағалап, көшіп-қонып жүретін [1, 107-б.].

Мұндай үлкен аймақты бабаларымыз білектің күші, найзаның ұшымен қорғай білді. Атақонысты қорғау жолында болған шайқастарға қазақтар жауынгерлік ұран салып кіретін. Әр рудың өз ұраны болатын.

Кілттік сөздер: Сіргелі Жабай батыр, Ташкент, Әлімтау, шежіре, ру, Ойсыл, шежіре, ұрпақ

Жабай батырдың өмір жолы, жабайтанушы зерттеушілер мәліметтеріне қарағанда, негізінен, XVIII ғасырға сәйкес келеді. 1728 жылдан бері қарайғы кезеңде қазақтар, соның ішінде Жабай батырдың аталары -Ұлы жүздің сіргелі руын құрайтын қазақтар, өзгелермен қатар Жоңғар шапқыншылығын бастан кешіп, Қоқан билеушілері, Ташкент уалаяты (Ташкент иелігі) басқарушылары саясатының аясына тартылып жатқан тұс болатын.

Ұлы жүз құрамына кіретін сіргелі руы тутамғалы, қайшылы, ақкеңірдек, қара кеңірдек, батыр, жайдақ, елібай, жаңабай, айтбозым, қарабатыр, және байжігіт болып 11 атаға бөлінген [1, 30-б.]. Жабай батырдың тегі осы сіргелі руынан тарайды. Сондықтан да ол тарихымызда Сіргелі Жабай батыр деген атпен қалды.

Шежіре бойынша тарқатып айтар болсақ, Сіргеліден шыққан Жабай батырдың арғы атасы Ұлы жүзден тарайды және ұрпақтарының қолындағы мәліметтер бойынша былайша тарқатылады:

Ата дәстүрі бойынша сіргелілер де шаруашылық пен жайылымның жайына қарай ру болып көшіп-қонып, қыс қыстауға, жаз жайлауға қонатын. Олар көшіп қонатын жерлерін ерте бастан сайлап алатын, әрбір ауылдың белгілі бір жерде қонысы болды және оны өте бір бағалы мұрасындай сақтайтын [2, с. 68].

Ұлы жүз қазақтарының XVIII ғасырдың соңындағы қонысы қытай деректеріндегі мәліметтерде былайша көрсетіледі: «Батыс қазақ ордасы (Ұлы жүзді қытайлықтар осылай атаған) Жоңғарияның солтүстік-батысында... орналасқан. Іледен батысқа қарайғы Арал, Каспий теңіздеріне дейінгі жерлерді, Ресей шекарасынан оңтүстікте Мауреннаһрға дейінгі кеңістікті алып жатыр. Батыс орда шығысында Шығыс қазақ ордасымен, батысында Қытаймен, оңтүстігінде қырғыздармен және Мауреннаһрмен, солтүстігінде Ресей шекарасына, оңтүстік-шығысында Ілеге дейін созылып жатыр» [3, с. 12]. Жабай батырдың туған жері де осы алқаптағы тоғыз торау керуен жолы тоғысқан Ташкенттің маңындағы Әлімтау болатын. Ташкент және оның төңірегіндегі жерлер Жабай батырдүние есігін ашқан заманда Жолбарыс ханға, одан кейін Төле бидің, кейіндері Көкжал Барак сұлтан, Абылай хан, Жүнісқожаға, 19 ғасырдың алғашқы онжылдығында Қоқанның Әлім ханына қарады. Ташкент қаласы мен оның төңірегін Ұлы жүздің қазақтары, соның ішінде сіргелі руының басым бөлігі қоныстанды. 19 ғасырдың басында сіргелі руының 20 мың түгін болатын 5 бөлімі жаз айларында Түркістан, Ақмешіт, Сырдария мен Қуандарияның бойында Алакөл-Аунамаз көліне жақын жерлерде, ал қыс айларында Сарысу, Қарашық өзендерінжағалап, көшіп-қонып жүретін[1, 107-б.].

Мұндай үлкен аймақты бабаларымыз білектің күші, найзаның ұшымен қорғай білді. Атақонысты қорғау жолында болған шайқастарға қазақтар жауынгерлік ұран салып кіретін. Әр рудың өз ұраны болатын. Ұлы жүз қазақтары болып ұрысқа кіргенде «Бақтияр» деп ұран шақырған, ал Жабай батыр шыққан сіргелі руы «Туғанай» деп ұрандап шайқастарға қатысатын. Жауынгерлік ұран рулардың бірлігі мен ынтымақтастығын арттыра түсетін [1, 101-б.].

Сонымен бірге әр рудың өз туы болатын. Ұлы жүздің шапырашты руының бөрілі байрағы, жаныс руының ақ туы, ботбай руының көкала туы және сіргелі руының ақ туы және т.б. болған. Жабай батыр талай желбіреткен ақ ту кейін ұрпақтарына ауысып, сіргелі руының ақ туыболуы да мүмкін. Жабай батырсияқты қолбасшылар желбіреткен тулар, байрақтар ата-бабалардың күрес жолын жалғастырудың да белгісі-тұғын. Сондықтан ел іргесіне жау шауып, қауіп төнгенде қазақтардың әр руы өз туын көтерген. Осы тудың астына жиналуға қазақ билеушілері өз руластарын шақырып, бас біріктіру қамын жасады. Әр рудың өз туының болуы қазақ қолының көбіне рулық бірлік бойынша қол құрағанын айғақтайды.

Қазақ ру басшылары көтерген тулар бұл жорық ата-бабалар бастаған азаттық күрестің жалғасы, кім бұл жолды қаласа, қатарға тұр деген ұғымды білдіріп, батырларға рух, дем беріп, жебеген.Өз заманында ақ туды көтерген Сіргелі Жабай батыр да үлкенді-кішілі шайқастардың бел ортасында жүрді.

Жастайынан алғырлығымен танылған Жабай батыр ержете келе қазақтың төбе биі - Төле бидің ұйғарымымен сіргелі руының басшысы ретінде танылады. Төле бимен замандас болған Көкжал Барак Тұрсынұлы (замандастары Барақты Қырықсанды Барак сұлтан, Санбарак сұлтан деп те атаған, соған байланысты, қырғыз фольклорлық деректерінде ол Санбарак, Қырықсан Барак деп те аталады) 1748 жылы Әбілқайыр ханды

елтіріп, Сыр бойына қарай көшеді. Барақ сұлтан Сыр бойына келген соң, найман, қаракесек, қоңырат және Төле би басқарған 500 адамдық Ұлы жүз қазақтарынан құралған жасақты қосып, барлығы 5000 адамдық қол құрап, қарақалпаққа қарсы аттанып, өзіне бағындырады. Жоңғар билеушісі Цеван Доржиға да елшілерін жіберіп, бейбіт келісімдер түзеді. Орыс тарихшысы В.В. Вельяминов-Зерновтың сөзімен айтқанда, бұл мезгіл Барақ өміріндегі бір сәтті кезең болды [4, с. 9]. Барақ сұлтан Тұрсынұлы Иқан, Ташкент, Отырар, Созақ және т.б. оңтүстіктегі қалаларды сарттардан босатып, билігін жүргізіп, салық алған, тіпті, Иқанда өзіне үй де тұрғызады [5, с. 487]. Сөйтіп, Барақ сұлтан Ташкент төңірегін, Оңтүстік Қазақстанның қалалы өңіріндегі жоңғарларды да ығыстыра түседі. Оның осы ерлік істеріне риза болған Төле би 1749 жылы Орынбор губернаторына Барақ сұлтан Ұлы жүзге хан болуға лайық деп хат та жолдаған болатын [5, с. 484]. Төле бидің сенімінен шыққан Көкжал Барақтың жоңғарға, қырғызға жорықтарында 20-ның үстіндегі Сіргелі Жабай батыр және басқа да сіргелі жігіттері болғаны анық.

Жоңғар хандығының құлауы Орталық Азиядағы саяси және экономикалық ахуалды түбірімен өзгертті. Жоңғар хандығына қараған жердің бәрі өзінікі деп санаған шығыстағы қуатты ел – Қытайдың бұл өңірде өз үстемдігін орнатуға ұмтылысы айқын сезіле бастайды. 1756, 1757 жылдары қазақтар, ал 1758, 1759 жылы қырғыздар қытай әскерлерімен соғысты. Сіргелі Жабай батыр қытайлармен болған соғыстың бірінде ерлікпен күресті. Қазақтың белгілі жырауы Тәтіқараның толғауында [6, 18-б.] қазақ-қытай соғысындағы Сіргелі Жабай батырдың қашқан жауды Кертөбел атына мініп, «әзірейілдей зірікілдеп» қуып бергені көркем суреттеледі. Қазақ-қытайдың бұл соғыстарының соңы қазақтар мен қырғыздардың Пекинге өз елшіліктерін жіберіп, бітімге келуімен аяқталған. Қазақтар мен қырғыздар өз елшілері арқылы бұрын Жоңғар хандығы иеленіп келген жерлерін қайтадан өздеріне қайтарылуын талап етті. 1757-1760 жылдары қазақ елшілері Іленің, Ертістің жоғарғы ағысы бойындағы және Тарбағатайдағы тиесілі жерлерге Қытай тарапынан қазақтардың құқықтарының танылуына қол жеткізді. Қойылған талаптарға жауап келгенге дейін-ақ елдің де атақоныстарына орналасып алу әрекеттері жиі болды. «Ер қанаты – ат» демекші, осы тарихи оқиғаның бір куәсі – Жабай батырдың тақымы тиген Кертөбел тұлпардың тұқымы талай бәйгенің алдын бермей, кейінгі ұрпақтарына да жеткен.

Жоңғар шапқыншылығы тоқтатылғаннан кейін Ташкент аймағын қазақ төрелері басқарып тұрды. Кейіндері Ташкент қаласы мен оның төңірегіндегі жерді Абылай хан өзінің туыстары басқаратын қазақ руларына: дулат, ысты, сіргелі, ошақты, қоңырат, найман және т.б. бөліп берген еді. Бір-біріне тәуелсіз төрт қыстақтан құралған Ташкенттің Раджаббек басқарған Бесағаш деген бөлігін ыстылар, Мұхамед Ибраһимбек басында тұрған Көкшені – қоңыраттар, Жошы әулетінен шыққан өкіл басқарған Сибзарды – жаныстар, Бабахан төре қарамағындағы Шейхантаурды сіргелі, ошақты рулары алса, наймандар Шыназды иеленді [7, с. 156]. Қазақтар мен қырғыздар өздеріне бекіністі қорғандар салып алды. Мысалы, Төле бидің ұлы Ниязбек өзінің атымен аталатын Ниязбек бекінісін, тұрғызды.

Ташкенттегі билікті қазақтардың алауыздығын пайдаланып, өздеріне сусыз, құнарсыз жер бөлінгеніне наразы болған Ұлы жүздің шанышқылы және қаңлы руларының көмегімен Шейхантаур билеушісінің баласы Жүнісқожа өз қолына алды. Жүнісқожаның шығу тегі және билікке келуі жөнінде әртүрлі көзқарас бар. Зерттеуші О.Д. Чехович Жүнісқожаның Ташкентке басшы болғанға дейін Шейхантаурдың билеушісі болғанына күмән келтіре отырып: «Жүнісқожаны және басқа шенеуніктерді сайлау үшін қалалықтар шақырған құрылтайға бүкіл көшпелі даланың ақсүйектері қатысты. Осы құрылтайда билікке таңдалып алынғандар да төртеу болды, олар: аталық – Рүстем төре, паруанашы – Әділ төре, әскер басы – Бабахан төре және хәкім Жүнісқожа еді» [7, с. 157], – деп жазды. Жүнісқожаны Ұлы жүз қазақтарымен туыстық қарым-қатынас та байланыстырып тұрды. Жүнісқожаның әпкесінің бірін Төле бидің туған жиені – сиқым Шінет батыр алып, одан Рысбек пен Тұрыс батырлар дүниеге келген және тағы бір әпкесін Төле бидің өзі алып,

одан Жолан мен Қожабек атты балалары туылған.

Жүнісқожа және оның мұрагерлері басқарған, дербес Ташкент уалаяты (Ташкент иелігі) 1784-1808 жылдары өмір сүрді.

Ташкентке жақын орналасқан Құрама, Шымкент, Сайрам, Әулиеата, Түркістан, Ақмешіт және Сыр бойының біраз бөлігі Ташкент иелігі құрамына кірді. Ташкент иелігі оңтүстікте – Құрама тауларына, солтүстігінде – Шымкентке дейін, шығысында – Бисқан тауларына, батысында Сырдарияға дейінгі жерді алып жатты.

Ташкент иелігіндегі қазақтар мен қырғыздарды Жүнісқожа өзі таңдап алған ақсүйектер арқылы басқарды. Олардың ішкі істерін басқаруды билерге тапсырды, бірақ өз ықпалын күшейте түсу үшін беделді адамдарды кепілдікке ұстады. Жүнісқожа қарамағындағы қазақтардан зекет жинап отырды. Мысалы, қазақтар 100 керуеннен 1 керуен күн төлеуі тиіс болды.

Жүнісқожа Ташкенттің төрт бөлігі өкілдерінен құралған Кеңес құрып, өз атынан теңге де шығарды. Мемлекеттік іс-қағаз өзбек тілінде жүргізілді. Бірқатар саяси маңызды істерді жүзеге асырған Жүнісқожа қаланың қорғаныс шебін және армияны күшейтуге күш салды.

Жүнісқожаның әскері, Ә. Диваевтың көрсетуіне қарағанда, қазақ, қырғыз жігіттерінен құралған. Ташкент уезі Ақжар болысының қаңлы руының қазағы Молда Көбей Тоқболатовтың қолжазбасына сүйене отырып, Ә. Диваев Жүнісқожа әскерін басқарған Ұлы жүз қазақтары мен қырғыздардан шыққан батырлардың аты-жөнін көрсетеді. Олардың қатарында қаңлының омыртқасынан: Қожамсейіт, Қаракұм, Найзақұлақ, Барлыбай, Сейітқожа, Ғайыпмырза, Бөлек, Қалып батырлар, ал қаңлының шоқпарынан – Есенбай, Қайдарбек батырлар, есқұлыдан – Құнан, шанышқылының саңғырауынан – Тоқсан, Жабғы батырлар, қырық садақтан – Ырымқұл, Тортқа батырлар, жаныстан – Қазыбек, Құлықбай батырлар болса, ал қырғыздардан, бағыш руынан – Айқынбай, Мыңжасар, Рысбек батырлар және Кіші жүздің рамадан руынан Жұман мен Есенгелді батырлар есімі аталады [8, с. 63-64]. Осындағы Жабғы батыр Сіргелі Жабай батыр емес пе екен деген де ой келеді. Бұл деректі айқындау түсу, әзірше, уақыт еншісінде қалып тұр. Ташкент уалаятының қарулы күші қазақтар мен қырғыздардың көшпелі рутайпаларынан, атап айтқанда, шанышқылы, қаңлы, бағыш және рамадан және т.б. құралғанын Ю.А. Соколов [9, с. 43] та көрсеткен болатын.

Тұрақты жасақ үшін қажетті әскери күш отырықшы тұрғындар мен көшпелілер арасынан алынды және олардың саны XVIII ғасырдың соңында 50-70 мыңға жетті. Бұл жасақтың 30 мыңы «қылқұйрық» бойынша, яғни қазақтар мен қырғыздардың атқа мінуге жарамды ер азаматтарын соғысқа жіберу міндеткерлігі негізінде [10, 21-б.] жиналды. Қарақазақтар деп аталатын жеке мүлкі жоқ адамдардан құралған 6 мыңға жуық әскер шешуші ұрыстарда маңызды рөл атқарды. Олар білте мылтықпен, найза, қылыш, қалқанмен қаруланды және зеңбіректерді де пайдаланды. Қарақазақтарды қарумен, мініс аттарымен және басқа қажетті әскери-тұрмыстық бұйымдармен Жүнісқожаның өзі қамтамасыз етті. Бейбіт кезде қарақазақтар Жүнісқожаның және ірі шенеуніктердің үй шаруасын да жүргізді.

Сот істерін шариғатқа негіздеп, қазылар жүргізді, алым-салық мәселесімен басшы жожа айналысты. Серкерлер көшпелі және жартылай көшпелі елді басқарды, әрі салық жинады. Сауда ісін, тауардың дұрыс өлшенуін қадағалау және діни ғұрыптардың орындалуын раис атқарса, әкімшіліктің төменгі буынын ақсақалдар, жоғарғы буынын бектер басқарды.

Қазақ, қырғыз руларының сенімді болуын және оларға жүктелген міндеттердің орындалуын қамтамасыз ету үшін әр рудың беделді билері мен батырларының балалары Ташкентке аманатқа алынды.

Ташкент иелігі маңызды сауда жолы бойында орналасты. Т. Небольсиннің мәліметіне қарағанда, Шымкенттен Ташкентке дейінгі жол сол тұстағы халықаралық керуен жолының ең бір маңызды бөлігін құраған.

Ташкент иелігінің күшейе түсуі Қоқан билеушісін бейтарап қалдырмады. 1794 жылы Нарботаның әскері Ташкент иелігінің жеріне баса-көктеп кірді, бірақ жеңіліске ұшырады. Қоқандықтарға қарсы 1797-1798 жылдары Жүнісқожа мен Ұлы жүз қазақтары және қырғыздар арасында одақ құрылды. Қоқан билеушісі Нарботаның ықпалынан азат болуға деген ұмтылыс қазақ, қырғыз билеушілерін Жүнісқожамен жақындастыра түсті.

1799 жылы Қоқан билеушісі Нарбота қаза тапты. Бұхар ханы да Нарбота өлгеннен кейін бүкіл Ферғана өңірін қайта қосып алуды көздеп, Қоқанды қоршауға алды. Осы сәтті пайдаланып, 1799 жылы Жүнісқожа Әзіреті Түркістанды басып алды. Осы жылы Жүнісқожа Қоқан иелігіне жорық жасады.

Алайда, Жүнісқожаның Ходжентке жасаған сәтсіз шабуылы қоқандықтарға қарсы одақтың ыдырауына алып келді. 1801 жылы Пункан деген жердегі шайқаста да Жүнісқожа қолы қоқандық әскерлерден жеңіліс тапты. 1803 жылы қазақтар қостаған Жүнісқожа қолы Гурумсарай деген жерде қоқандық әскерлермен кездесті. Қоқан билеушісі Әлімбек таулық тәжіктерден құралған Раджап дуанбегі басқарған атты әскерді және өз әскерін қарсы қойды. Ташкенттіктер арасында келіспеушілік туды. Қазақ қолбасшылары – Рүстем төре, Әділ төре және Бабахан төре ұрысқа алдымен шанышқылардан құрылған жасақтың және Жүнісқожаның өз қолының кіруін талап етті. Алғашқы шайқастарда-ақ қоқандық әскербасыларының соғыс жүргізу әдісінің артықшылығы байқалып қалды, қазақтар мен қырғыздардан құралған атты жасақтың шабуылын қоқандықтар бірден тойтарып тастады. Ташкенттік қол түгел майданға кірмей жатып, шегініп, қаша бастайды. Өз әскерінің Әлімбек жағына шығып кеткенін байқаған Жүнісқожа майдан даласын тастай қашты және толық талқандауға ұшырады. Осы оқиғадан кейін қазақтар мен қырғыздардың біраз бөлігіне өз ықпалын жүргізген Жүнісқожа қатты науқастанып, көп ұзамай көз жұмды.

Ташкент иелігіндегі ендігі билік Жүнісқожаның үлкен ұлы Мұхамедқожаның қолына өтеді. Таққа таласқан ол өзінің бауыры, Ниязбек бекінісінің билеушісі Ханқожаны өлтірді. Қоқандықтардың да 4 рет шабуылына тойтарыс берілді. Елдің әлеуметтік жағдайы күрт төмендеп, Ташкентте аштық басталды. 1805 жылы Мұхамедқожа өліп, орнын бауыры Сұлтанқожа иеленді. Оның билігі тұсында да қоқандықтарға қарсы күрес тоқтамады. Ол да бұл күреске өз қарамағындағы қазақтар мен қырғыздарды тартты.

1807 жылы Қоқан билеушісі Әлімбек бауыры Омарды 12 мың әскермен Ташкентке қарсы аттандырады. Нәтижесінде Ташкент төңірегі басып алынды. Әлімбек 1808 жылы Ташкентті біржола басып алды. Алайда, Ташкент үшін қазақ, қырғыз және өзбек билеушілері арасында күрес одан әрі өрши түсті. Ташкенттегі қазақ төрелері бастапқы кезеңде Қоқан саясатын жүргізушілер болды. Қытайлық және қоқандық билікті таңдауда қазақтар көбіне діни мұсылман соңғысын лайық көрді.

Қоқан хандығының құрылу үрдісі XVIII ғасырдың басында Ферғана аңғарында басталып, XIX ғасырдың бірінші ширегінде, Әлім хан және Омар хан тұсында аяқталды. Осылайша, XIX ғасырдың басында дербес мемлекет ретіндегі Қоқан хандығының шекарасы солтүстігінде қазіргі Қазақстанның оңтүстік өңірінің біраз бөлігін қамтыды. Қоқандықтардың билік жүргізуінің өзіндік ерекшелігі болды. Жергілікті билікті ру басылары, манаптар, сұлтандар, билер өздері жүргізді және өзі басқаратын еліне, жеріне қатысты істі өздері қарады. Дегенмен де қоқандықтар қазақ, қырғыз билеушілеріне өз лауазымдарын беріп, басқаруды жеңілдетуді көздеді.

Қоқан хандығындағы лауазымдар мен шендерді арнайы зерттеген өзбекстандық тарихшы Ш.Х. Вохид хандықтағы лауазым мен шенді дәрежесіне қарай және қызмет түріне қарай 4-ке бөліп қарайды: 1) әскери және әскери-әкімшілік лауазым мен шен-мансаптар; 2) сарай лауазымы мен мансаптары; 3) діни лауазым мен мансаптар; 4) қазихана мен махкамалардағы лауазым мен мансаптар [11, 223-б.].

Ташкент иелігін қоқандықтар алған соң ерлігімен танылған қазақ-қырғыз батырлары Қоқан хандығы әскерінің құрамында қызмет етті. «Әуелі Әлім хан, соңынан Омар хан үш еркектің бірі әскер болуға тиіс деп жар салып, «үштің бірі ханың» деген сөз осыдан

қалған» [10, 21-б.], – деп көрсетеді Қ. Халид. Мұнан бұрынғылар әскерге өз еркімен жазылып, қазынадан маяна (төлем) алатын болған». Қоқандықтар қажет кезде қазақтардың басшыларына шапан жауып, жігіттеріне ат-құрал беріп, «қылқұйрық» етіп тағайындайтын болған. «Қылқұйрық» деп атқа мінуге жарамды еркектердің бәрін жаппай майданға шығаруды атаған. Сіргелі Жабай батыр иеленген тоқсаба шенін Ташкент иелігін басқарушылар немесе Бұхар я Қоқан ханы беруі мүмкін. Бұл әлі де айқындай түсуді қажет етеді.

Сөз соңында айтарымыз, Сіргелі Жабай текті әулеттің ұрпағы. 7 атасынан бері ақ сауытты батырлар. Ал туған әкесі Қазыбек, Майлықожа ақын жырлағандай, «қажы, бай, дәулетті асқан» жан, жауырыны жерге тимеген палуан. Жабайдың өзі де дақты тарихи тұлға, ру басы, батыр, қолбасшы, мәмілегер. Олай дейтініміз, бабадан қалған белгі бар. Бүгіндері Сіргелі Жабай батыр сияқты ата-бабалар аңсаған азаттықтың куәгеріндей төбемізде Көк туымыз желбіреп тұр. Ұзағынан болғай!..

Әдебиеттер тізімі

- 1 Бекназаров Р. Оңтүстік Қазақстан тарихының очерктері (XVIII-XIX ғғ.). Алматы: Ғылым, 1976. 329 б.
- 2 Гавердовский Я. Обзорение киргиз-кайцаских степей // Вестник РГО. 1822. Ч.2. С. 105-106.
- 3 Бичурин Н.Я. (Иакинф). Собрание сведений по исторической географии Восточной и Средней Азии // сост. Л.Н. Гумилев, М.Ф. Хван. Чебоксары: Чувашское гос. издательство, 1900. 758 с.
- 4 Вельяминов-Зернов В.В. Исторические известия о киргиз-кайсаках и сношениях России с Среднею Азиею со времени кончины Абуль-хаирь хана (1748-1765 г.). Уфа: Губернская типография, 1853. Т.1. С. 1-127.
- 5 Казахско-русские отношения в XVIII-XIX веках: сб. документов и материалов / сост. Ф.Н.Киреев и др. Алма-Ата: АН КазССР, 1961. Т.1. 740 с.
- 6 Қапалбекұлы Н. Ақ тулы Сіргелі Жабай батыр (1728-1810) // Ақ тулы Сіргелі Жабай батыр. Ғылыми-танымдық зерттеулер жинағы / Құрастырған Н.Қапалбекұлы. Алматы: Жамбыл баспасы, 2019. 488 б.
- 7 Чехович О.Д. Сказание о Ташкенте // Памятники письменности Востока. Историко-филологические исследования. 1868. Москва. Наука, 1970. С. 174-175.
- 8 Диваев А. Предания о возникновении азиатского города Ташкента // ТС. 1907. Т. 440. С. 63-64.
- 9 Соколов Ю.А. Ташкент, ташкентцы и Россия. Ташкент: Узбекистон, 1965.190 с.
- 10 Халид Қ. Тауарих хамса (Бес тарих) / ауд. Б. Төтенаев, А. Жолдасов. Алматы: Қазақстан, 1992. 304 б.
- 11 Вохид Ш. Кукон хонлигидаги унвон ва мансаблар // Шарқ юлдузи. 1995. № 3-4. 216-223-бб.

Аннотация: В статье показаны события из жизни сергали Жабай батыра. Образ жизни Жабай-батыра, по мнению исследователей, в основном соответствует в XVIII веку. Село Жабай-Батыр, также известное как Алимтау, недалеко от Ташкента, где девять частей этой земли пересекли караванный путь. С 1728 года казахи, в том числе предки Жабая - казахи, входящие в дворянскую семью, были среди других, кто участвовал в политике правителей Коканда, правителей Ташкента и джунгарского вторжения. Предки такой большой области смогли защитить себя с помощью веретена и копья. В боях за оборону лошади казахи вступили в боевой лозунг. У каждого племени был свой девиз.

Abstract: The article shows the events in the life of Sergali Zhabay Batyr. The way of life of Zhabay-batyr, according to the researchers, mainly corresponds to the XVIII century. The village of Zhabay-Batyr, also known as Alimtau, near Tashkent, where nine parts of this land crossed the caravan route. Since 1728, the Kazakhs, including the ancestors of the Toad, the Kazakhs belonging to the noble family, were among others who participated in the policies of the rulers of Kokand, the rulers of

Tashkent and the Jungar invasion. The ancestors of such a large area were able to protect themselves with spindles and spears. In the battles for the defense of the horse, the Kazakhs entered into a battle slogan. Each tribe had its own motto.